

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ
PUBLIC FINANCE

УДК 339.5:339.9

doi: <https://doi.org/10.15330/apred.2.21.102-112>

Скибінський О.С.¹, Сивохін П.С.², Ільницький-Рибчич О.О.³

**АНАЛІЗУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ЗМІН УМОВ ВІТЧИЗНЯНОГО
МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ**

Національний університет «Львівська політехніка»,
кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва,
вул. С. Бандери, 12, Львів,
79013, Україна,
тел.: (032) 258-21-14,
¹e-mail: oleksandr.s.skyninskyi@lpnu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6537-3658>

²e-mail: pavlo.s.syvokhip@lpnu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9496-8803>

³e-mail: oleh.o.ilnytskyi-rybchych@lpnu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6789-8203>

Анотація. У статті досліджено поточний стан митного регулювання в Україні, визначено фактори, які впливають на його розвиток, виявлено основні проблеми митного регулювання та напрямки удосконалення, а також охарактеризовано вплив митного регулювання на економіку України. Дослідження митного регулювання дало можливість виявити проблеми української митної системи, а відтак зосередитися на адаптуванні вітчизняного митного регулювання до європейських стандартів, що буде важливим кроком у напрямку економічного розвитку України, покращення роботи митних органів через призму запозичення міжнародного досвіду. У контексті аналізування митного регулювання особлива увага приділялася дослідженню рівня прозорості митних операцій, бюрократичним процесам, застосуванню необхідних засобів при боротьбі з контрабандними потоками товарів, компетентності і професійності митних органів, а також їх взаємодії з бізнес одиницями, якістю реагування та опрацювання митних органів на запити бізнесу. Дослідження показало, що основними проблемами митного регулювання є питання корупції, складність митних процедур та необхідність їх спрощення, бюрократизація, неефективна автоматизація митних процедур та застосування неякісних заходів щодо протидії контрабанді. Надмірна бюрократизація митного контролю уповільнює процес оформлення товарів і створює додаткові перешкоди для ведення бізнесу, а все це впливає на небажання взаємодії з митним регулюванням і зменшення надходжень до державного бюджету. Таким чином, у статті запропоновано модель удосконалення митного регулювання, яка включає діджиталізацію митних процедур, автоматизацію процесів, формування єдиного електронного реєстру митних процедур з метою забезпечення прозорості для бізнес одиниць. Застосування рекомендованих заходів сприятиме підвищенню ефективності митного адміністрування, зростанню митних зборів і платежів, забезпеченню довіри до митних органів та зростанню інвестиційного інтересу. Розвиток митної системи у відповідності до європейських стандартів сприятиме економічному зростанню України та посиленню її конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Ключові слова: митне регулювання, митні органи, митні процедури, бюрократичні труднощі, контрабандні потоки товарів.

Skybinskyi O.S.¹, Syvokhip P.S.², Ilnytskyi-Rybchych O.O.³
**ANALYSIS OF THE NECESSITY OF CHANGING THE CONDITIONS OF
DOMESTIC CUSTOMS REGULATION AND THEIR IMPACT ON THE ECONOMY
OF UKRAINE**

Lviv Polytechnic National University,
Management and International Business Department,
S. Bandery Str., 12, Lviv,
79013, Ukraine,
tel.: (032) 258-21-14,
¹e-mail: oleksandr.s.skyninskyi@lpnu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6537-3658>

²e-mail: pavlo.s.syvokhip@lpnu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9496-8803>

³e-mail: oleh.o.ilnytskyi-rybchych@lpnu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6789-8203>

Abstract. The article explores the current state of customs regulation in Ukraine, identifies the factors influencing its development, reveals the main problems of customs regulation and directions for its improvement, as well as characterizes the impact of customs regulation on Ukraine's economy. The study of customs regulation made it possible to identify the problems of the Ukrainian customs system, thereby focusing on the adaptation of domestic customs regulation to European standards, which will be an important step toward Ukraine's economic development and improving the performance of customs authorities through the adoption of international experience. In the context of customs regulation analysis, special attention was paid to the transparency of customs operations, bureaucratic procedures, the use of necessary tools in the fight against smuggling, the competence and professionalism of customs authorities, their interaction with business entities, and the quality of customs responses to business inquiries. The study showed that the main problems of customs regulation include corruption, complexity of customs procedures and the need for their simplification, excessive bureaucracy, inefficient automation of customs procedures, and poor-quality measures against smuggling. Excessive bureaucracy in customs control slows down the clearance process and creates additional obstacles for business, leading to reluctance to engage with customs regulation and a decrease in state budget revenues. Thus, the article proposes a model for improving customs regulation, which includes the digitalization of customs procedures, automation of processes, and the creation of a unified electronic registry of customs procedures to ensure transparency for business entities. The implementation of the recommended measures will contribute to increasing the efficiency of customs administration, growth of customs revenues and duties, building trust in customs authorities, and enhancing investment interest. The development of the customs system in line with European standards will promote Ukraine's economic growth and strengthen its competitiveness in the international market.

Keywords: customs regulation, customs authorities, customs procedures, bureaucratic difficulties, smuggling flows of goods.

Вступ. Вивченням проблем митного регулювання присвячено багато праць. Зокрема, авторами, які досліджували дане питання були Н. Архірейська, О. Будз, О. Григорєв, О. Кузьмін, К. Крисовата, О. Мельник та інші [1,4,5,7,8]. Авторами досліджено питання оцінювання ефективності митної справи, ефективності митного контролю в контексті протидії контрабандним явищам, особливостей вітчизняного митного регулювання тощо.

Н. Архирейська [1] у своїх працях здійснювала аналізування надходжень митних платежів до Державного бюджету України. Окрім того, автором запропоновано показники, які визначають ефективність діяльності митних органів. До таких показників науковиця відносила час проведення митного контролю, затрачений час на митне оформлення товарів, кількість електронних митних декларацій по відношенню до загальної їх кількості, кількість учасників ЗЕД тощо.

О. Будзом [5] розглянуто особливості митного обслуговування підприємств. Зокрема, автором розроблено типову модель митного обслуговування підприємств, в основу якої покладено технологію митного обслуговування, а саме: митні режими, митні правила, методи митного обслуговування, митне забезпечення та програмно-технічні засоби. Також автором проаналізовано систему чинників впливу на митне обслуговування підприємств. У роботах дослідника чинниками внутрішнього середовища були митні органи, митні посередники, некомерційні організації та суб'єкти ЗЕД. Чинниками зовнішнього середовища були економічний стан, військово-політичний стан, зовнішня торгівля, міжнародне співробітництво, державна митна політика тощо.

У працях О. Кузьмін та О. Мельник [7, 8] розглянуто особливості митного регулювання експортно-імпорتنих операцій та досвід країн європейського союзу при реформуванні і побудови системи митного регулювання. У роботі К. Крисовата [4] проаналізовано обсяг контрабандних поставок в Україну а 2014-2022 рр. Також автором продемонстровано зростання митних платежів (мити, акцизний збір та ПДВ) як заходи протидії контрабандних потоків. Автор наголошує на важливості аналізування митних ризиків за допомогою автоматизованих систем.

Актуальність дослідження зумовлена критичною необхідністю модернізації митної системи України в умовах євроінтеграційного курсу держави та викликів, що постають у сфері міжнародної торгівлі. Сучасна митна система стикається з низкою системних проблем, зокрема, надмірною бюрократизацією, корупційними проявами, відсутністю єдиної електронної бази даних, недостатньою автоматизацією процесів та високим рівнем контрабанди. Ці чинники не лише ускладнюють ведення зовнішньоекономічної діяльності, але й негативно впливають на інвестиційний клімат і зменшують надходження до державного бюджету.

Ураховуючи важливість митного регулювання як інструмента державного управління економікою та гаранта економічної безпеки, зростає потреба у науково обґрунтованих підходах до реформування митної системи України. Дослідження спрямоване на глибокий аналіз сучасного стану митного регулювання, ідентифікацію ключових проблем та розроблення ефективної моделі удосконалення з урахуванням європейського досвіду. Саме це визначає рівень актуальності даної наукової роботи.

Постановка завдання. Основне завдання полягає в аналізуванні поточного стану митного регулювання України, визначенні проблем, які шкодять роботі митних органів і ефективності митних процедур та формування моделі удосконалення вітчизняного митного регулювання, яка ефективно впливатиме на економіку України. Важливими проблемами митного регулювання є бюрократизація, корупція, відсутність єдиних електронних реєстрів, непрозорість митних процедур, неналагоджена система автоматизації митних процесів, високий рівень контрабандних потоків товарів тощо. Дослідження проводиться на основі опрацювання нормативно-законодавчої літератури, наукових праць та результатів опитування, які показали складність у проведенні митних операцій та незадовільний рівень довіри до митних органів. З метою вирішення виявлених проблем постає необхідність змін вітчизняного митного регулювання, удосконалення

системи митного регулювання для забезпечення її ефективного впливу на економіку країни.

Результати. Аналізування умов вітчизняного митного регулювання суб'єктів господарювання та умов митного регулювання Європейського союзу дало можливість побачити певні розбіжності. Порівняльна характеристика між умовами митного регулювання суб'єктів господарювання свідчить про необхідність впровадження змін у вітчизняну діяльність [2, 3]. Окрім того, про необхідність змін умов вітчизняного митного регулювання свідчать результати проведеного опитування. Загалом анкета була поділена на три підрозділи, які передбачали оцінку митного регулювання, взаємодію суб'єктів господарювання з митними органами та пропозиції щодо покращення митного регулювання. Основні питання, які характеризують умови митного регулювання, стосувалися рівня прозорості проведення митних процедур, бюрократизації при проходженні митного контролю, ефективності вжитих заходів з метою запобігання контрабандним потокам, проблем митного регулювання, компетентності та оперативності митних органів, їх взаємодії із представниками бізнесу тощо. Опитування проводилися у 2023-2024 рр., з періодичністю у 4 рази, щоб відмітити зміни у митному регулюванні. Похибка вибірки становила 5%, ймовірність 0,95. Таким чином, отримані результати репрезентативними. Результати проведеного опитування представлені нижче. Отож, при дослідженні поточного рівня прозорості митних процедур думки опитуваних осіб розійшлися (рис. 1).

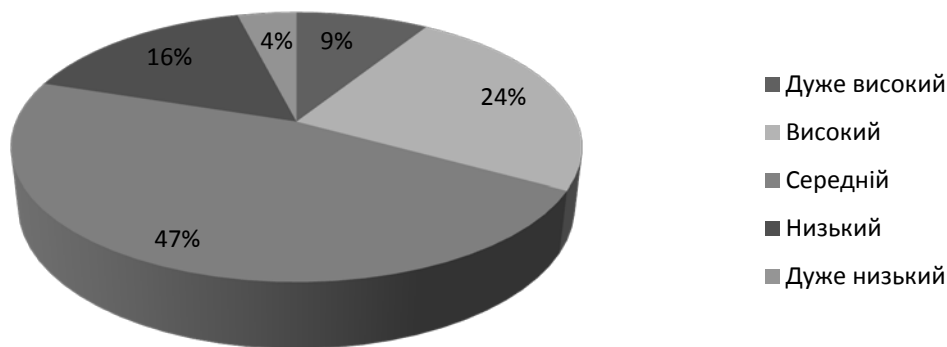

Рис. 1. Результати опитування щодо поточного рівня прозорості митних процедур в Україні

*Fig.1. Survey results on the current level of transparency of customs procedures in Ukraine
Сформовано на основі проведеного опитування, 2023-2024 рр.*

Рівень прозорості митних процедур було оцінено за наступними категоріями: дуже високий, високий, середній, низький, дуже низький. Більшість опитаних осіб ствердно відзначили, що рівень прозорості митних процедур є середнім (47%). В той час 24% опитаних осіб сказали за високий рівень митних процедур у країні та 9% - зазначили про високий рівень. Інша частина опитаних наголосила на негативному значенні рівня прозорості митних процедур, а саме: низький – 16% та дуже низький – 4 %.

Згідно опрацьованих літературних джерел та результатів опитування будь-які процеси не обходяться без бюрократичних труднощів, які пов'язані із численним

заповненням документації. Тому логічним запитанням було: «Чи зіштовхувалися ви з бюрократичними труднощами при проходженні митного контролю?» (рис. 2).

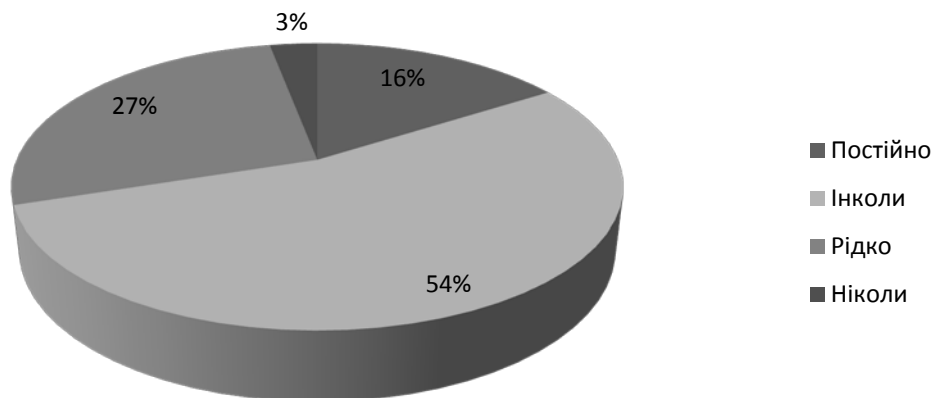

Рис. 2. Результати опитування щодо бюрократичних труднощів при проходженні митного контролю

Fig.2. Survey results on bureaucratic difficulties during customs control

Сформовано на основі проведеного опитування, 2023-2024 рр.

Отже, за результатами опитування 16 % респондентів зазначили, що постійно зіштовхувалися з бюрократичними труднощами при проходженні митного контролю, 54 % відзначили, що інколи. Менша половина опитаних вказали, що рідко мали бюрократичні проблеми та 3 % - сказали, що ніколи не було жодних проблем. Оскільки більша половина опитаних (54%) інколи зіштовхувалися з бюрократичними труднощами при проходженні митного контролю, це свідчить про наявність певної проблеми, а відтак і необхідність реагування та її вирішення.

Важливим елементом роботи митних органів є боротьба із контрабандою, оскільки вона суттєво впливає на економіку держави та поповнення державного бюджету. Тому актуальним є дослідження реального стану заходів з метою запобігання контрабандним потокам в країну (рис. 3).

Таким чином, результати опитування щодо ефективності заходів з метою запобігання контрабандним потокам в країну мали наступний вигляд: більша половина опитаних осіб (52%) ствердно сказали про неефективність застосування таких заходів, що сприяє переміщенню товарів через кордон без належного митного оформлення, а відтак і сплати податків і митних зборів. 37% респондентів відзначили малоефективність таких заходів, 7% - ефективність заходів та 4% вказали, що заходи митних органів є дуже ефективними. Тому виходячи із незадоволення більшості опитаних респондентів, доцільним є забезпечення посиленого контролю на кордонах, більшої відповідальності за переміщення товарів через кордон без належного митного оформлення, а також здійснення аналітичних та превентивних робіт.

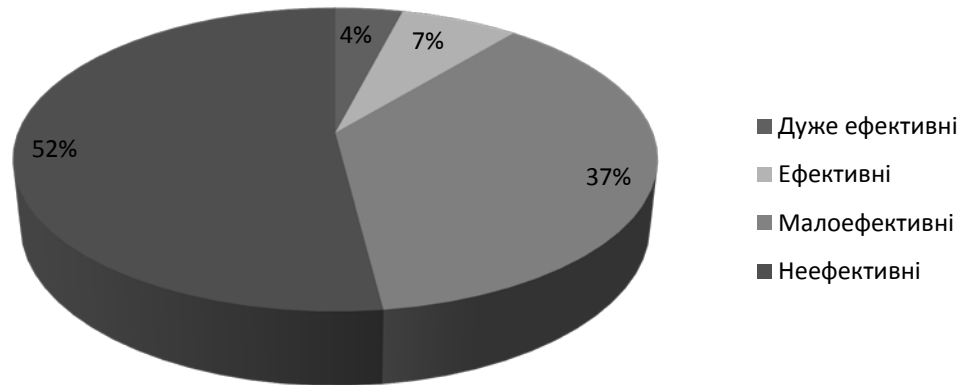

Рис. 3. Результати опитування щодо ефективності впровадження заходів для запобігання контрабандним потокам в країну
Fig.3. Survey results on the effectiveness of measures implemented to prevent smuggling into the country

Сформовано на основі проведеного опитування, 2023-2024 рр.

Дослідження роботи митних органів також дало можливість сформулювати основні проблеми митного регулювання: надмірна бюрократія, корупція, непередбачуваність митних тарифів, недостатня автоматизація процедур. Результати дослідження представлені на рис. 4.

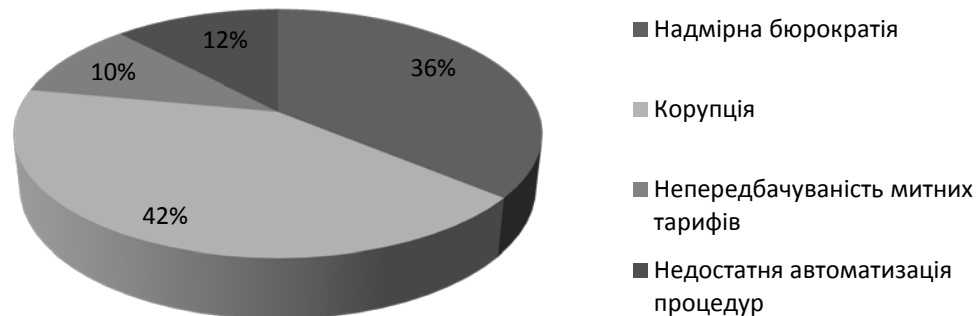

Рис. 4. Результати опитування щодо проблем митного регулювання
Fig.4. Survey results on issues of customs regulation

Сформовано на основі проведеного опитування, 2023-2024 рр.

Згідно представлених результатів найосновнішою проблемою митного регулювання є корупція – 42% опитаних відмітили таку відповідь; наступна по важливості проблема – це надмірна бюрократія (36%). Інша частина опитаних відмітили про непередбачуваність митних тарифів (10%) та недостатню автоматизації процедур (12%).

Друга частина опитування була пов'язана із взаємодією з митними органами. Питання професійного підходу до виконання своїх посадових обов'язків, підвищення їх компетентності та кваліфікації на сьогодні має важливе значення та підтверджує можливість якісної роботи митних органів. Тому наступне питання опитування стосувалося саме компетентності митних органів (див. рис. 5).

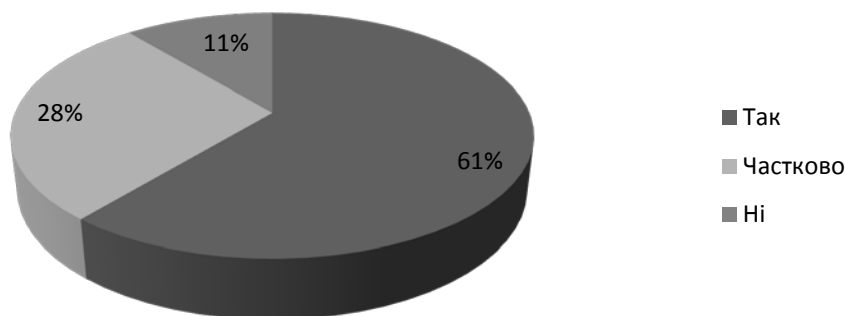

Рис. 5. Результати опитування щодо компетентності митних органів

Fig.5. Survey results on the competence of customs authorities
Сформовано на основі проведеного опитування, 2023-2024 рр.

На питання «Чи вважаєте Ви митні органи достатньо компетентними та кваліфікованими?» 61% респондентів сказали «так», 28% – «частково» та 11% - відповіли «ні». Результати взаємодії митних органів та бізнесу наведені на рис. 6.

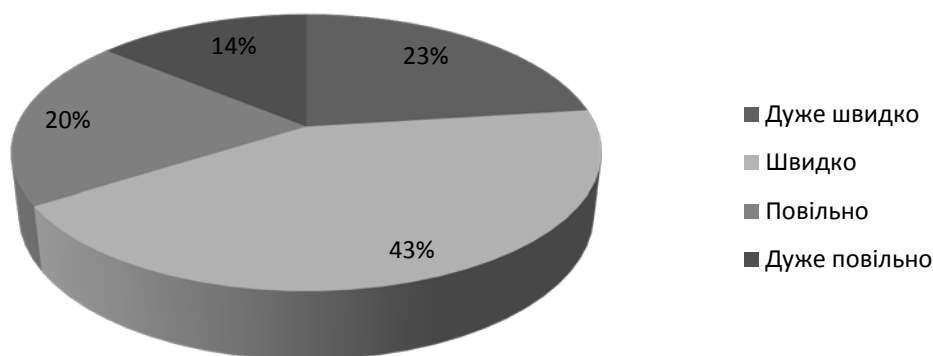

Рис. 6. Результати опитування щодо реагування митних органів на запити бізнесу

Fig.6. Survey results on customs authorities' response to business requests
Сформовано на основі проведеного опитування, 2023-2024 рр.

Отже, 23% і 43% опитаних осіб відмітили про дуже швидку та швидку взаємодію митних органів і бізнесу відповідно, а 20% і 17% - зазначили повільну і дуже повільну взаємодію.

При взаємодії з митними органами, особливо при митному оформленні товару, можуть виникати непередбачувані ситуації чи спірні питання щодо класифікації даного товару, визначення митної вартості товару чи врахування митних пільг. Тому цікавим є

дослідження досвіду вирішення таких питань, оскільки саме від них залежить рівень довіри до митних органів, ефективності їх роботи, а також застосування заходів з вирішення спірних питань. Практичний досвід вирішення спірних питань з митними органами наведено на рис. 7.

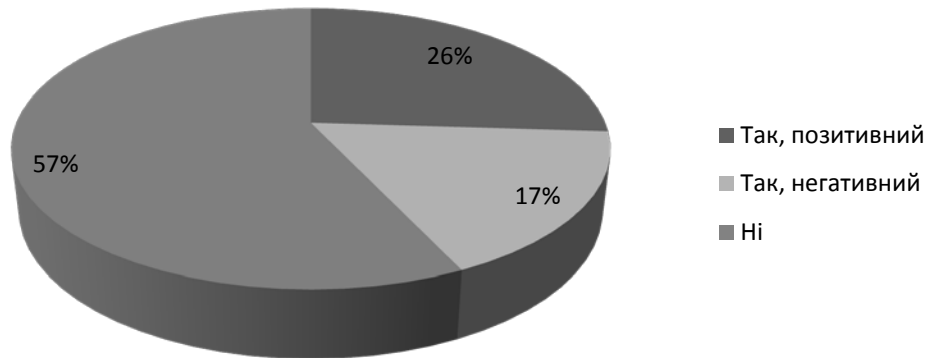

Рис. 7. Результати опитування щодо досвіду вирішення спірних питань з митними органами

Fig.7. Results of the survey on the experience of resolving disputes with customs authorities

Сформовано на основі проведеного опитування, 2023-2024 рр.

Позитивним є те, що 57% респондентів зазначили про відсутність спірних питань при взаємодії з митними органами, тоді як 17% наголосили про негативний досвід вирішення таких питань. І 26% опитаних вказали про позитивних досвід.

Проаналізувавши результати опитування щодо роботи митних органів серед позитивного варто наголосити на компетентності і кваліфікації працівників, їх готовність відповідати на запити бізнесу, забезпечення налагодженої системи вирішення конфліктних ситуації та прозорість митних процедур. Проте, важливими є негативні моменти, які потребують негайного вирішення: корупція, бюрократія, незрозумілість автоматизації процесів, неефективна боротьба з контрабандними потоками товарів, методи вирішення спірних питань тощо.

Таким чином, результати дослідження вказують на необхідність змін умов вітчизняного митного регулювання та його удосконалення, зокрема у напрямку зниження корупції, бюрократичних процесів, забезпеченні ефективних заходів з метою боротьби з контрабандними потоками товарів та налагоджених процесів взаємодії з бізнесом, оскільки таке удосконалення сприятиме захисту національного виробника та матиме ефективний вплив на економіку України. Модель впливу митного регулювання на економіку України матиме наступний вигляд (рис. 8).

Будь-який процес, зокрема і митне регулювання, перш за все, передбачає визначення мети і цілей. Правильно визначена мета і цілі є основою успіху подальшої діяльності.

Рис. 8. Модель впливу митного регулювання на економіку України
Fig.8. Model of the impact of customs regulation on the economy of Ukraine
Побудовано на основі [1, 4, 5, 7].

Наступний етап моделі передбачає аналізування факторів впливу на митне регулювання. Загалом, фактори впливу можуть бути як внутрішніми (працівники, технологія, структура управління, поставлені завдання тощо), так і зовнішніми (споживачі, стан економіки, економічні відносини країни, інфраструктура тощо) [6]. За допомогою факторів впливу на митне регулювання можна визначити його сильні і слабкі сторони, а відтак і сформулювати поточні проблеми митного регулювання.

До основних проблем митного регулювання доцільно віднести високу корупцію, надмірну бюрократію, контрабандні потоки, неефективну систему автоматизації митних процедур тощо. Відповідно, щоб боротися з вище вказаними проблемами важливим є

застосування методів удосконалення митного регулювання, а саме: застосовувати антикорупційні заходи (застосування електронного митного оформлення, зростання відповідальності за корупційні правопорушення).

Іншим методом, який сприятиме удосконаленню моделі митного регулювання є забезпечення ефективної системи адміністрування митних процедур шляхом оптимізації митної документації, створення єдиного електронного реєстру митних операцій, доступ до яких буде у вільному доступі. Це забезпечить прозорість роботи митних органів.

Заходи, які пов'язані з боротьбою контрабандних потоків товарів є окремим питанням, яке потребує негайного вирішення. Одним з дієвих методів боротьби є ведення спільного реєстру товарів на в'їзді та виїзді з закордонними митним органом. Очевидно, якщо закордонний митний орган надасть певну кількість товарів, яка виїхала, то така ж кількість повинна потрапити в Україну. Іншими методами боротьби може бути застосування інноваційних технологій, а саме: дронів чи сканерів з метою відстеження товарів. Застосування посиленого контролю в «чутливих» секторах також є необхідною умовою боротьби з контрабандними потоками товарів.

Ефективне застосування методів удосконалення митного регулювання матиме позитивний вплив на економіку України за рахунок зростання митних зборів і платежів, захисту національного виробника та покращення інвестиційного клімату через довіру до митних органів.

Висновки. Митне регулювання відіграє важливу роль при формуванні економічної стабільності і розвитку держави. Аналізування поточного стану митного регулювання виявило певні проблеми, які впливають на ефективність роботи митних органів та загалом і на економіку України в цілому. Удосконалення моделі митного регулювання сприятиме забезпеченню митного адміністрування та економічного зростання України через прозорість митних процедур, довіри до митних органів і митного регулювання, запровадженні антикорупційних заходів, впровадженні цифровізації, що в свою чергу призведе до зростання інвестиційних проєктів. Тому необхідною умовою є реформування та адаптування вітчизняного митного регулювання до європейський стандартів, що буде важливим кроком у напрямку економічного розвитку України.

1. Архірейська Н.В. Аналіз підходів до оцінювання ефективності митної справи. *Ефективна економіка*. 2014. №7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3176> (дата звернення: 05.04.2025).
2. Верховна Рада України. Митний кодекс України № 4495-VI від 13.03.2012 р. (Останнє оновлення 15 Січня 2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 05.04.2025).
3. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2025).
4. Крисовата К.В. Ефективність митного контролю в контексті протидії фіскальним ризикам та контрабандним явищам. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-50> (дата звернення: 05.04.2025).
5. Кузьмін О.С., Будз О.Ф. Теоретико-прикладні засади побудови системи митного обслуговування підприємств в умовах європейської інтеграції України. *Бізнес Інформ*. 2017. №10. С.94-98.
6. Кузьмін О.С., Мельник О.Г. Теоретичні та прикладні засади менеджменту. 2-е вид. доп. і перероб. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ+» Інституту післядипломної освіти, «Інтелект- Захід», 2003. 352 с.
7. Кузьмін О.С., Тодощук А.В., Мельник О.Г. Митне регулювання експортно-імпортних операцій в умовах поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2017. №5. С.40-44.
8. Мельник О.Г., Адамів М.С., Тодощук А.В. Досвід Польщі щодо побудови та реформування митної системи в умовах членства у Європейському Союзі. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. Вип. 11, ч. 1. С.28-32.

References

1. Arkhireyska, N.V. "Analysis of Approaches to Evaluating the Efficiency of Customs Affairs." *Effective Economy*, no. 7, 2014, www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3176. Accessed 5 Apr. 2025.
2. Verkhovna Rada of Ukraine. Customs Code of Ukraine No. 4495-VI dated 13.03.2012 (last updated on January 15, 2025), zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text. Accessed 5 Apr. 2025.
3. State Customs Service of Ukraine, customs.gov.ua/ Accessed 5 Apr. 2025.
4. Krysovata, K.V. "Efficiency of Customs Control in the Context of Combating Fiscal Risks and Smuggling Phenomena." *Economy and Society*, vol. 27, 2021, <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-50>
5. Kuzmin, O.Ye., and O.F. Budz. "Theoretical and Applied Principles for Building a Customs Service System for Enterprises in the Context of Ukraine's European Integration." *Business Inform*, no. 10, 2017, pp. 94–98.
6. Kuzmin, O.Ye., and O.H. Melnyk. *Theoretical and Applied Fundamentals of Management*. 2nd ed.. Lviv Polytechnic National University, Information and Publishing Center "INTELEKT+", Institute of Postgraduate Education, "Intellect-Zakhid", 2003.
7. Kuzmin, O.Ye., Todoschuk, A.V., and O.H. Melnyk. "Customs Regulation of Export-Import Operations in the Context of the Deep and Comprehensive Free Trade Area between Ukraine and the EU." *Business Inform*, no. 5, 2017, pp. 40–44.
8. Melnyk, O.H., Adamiv, M.Ye., and A.V. Todoschuk. "Poland's Experience in Building and Reforming the Customs System under EU Membership Conditions." *Economy. Finance. Law*, vol. 11, no 1, 2018, pp. 28–32.

Дата подання: 07.04.2025